

Datum 2017-06-20 Reg.nr 31-00236-16

Avdelning
Juridiska avdelningen
Handläggare
Mikael Herjevik
08-563 087 27
mikael.herjevik@uka.seUppsala universitet
Rektor

Anmälan mot Uppsala universitet angående byte av huvudhandledare för en doktorand

Beslutet i korthet: I en anmälan till UKÄ har doktoranden NN bland annat ifrågasatt att Uppsala universitet inte låtit henne vara kvar i ett forskningsprojekt när hon begärde att få byta huvudhandledare under utbildningen på forskarnivå. Enligt UKÄ:s bedömning strider inte universitetets agerande mot bestämmelserna i högskoleförordningen. UKÄ riktar dock viss kritik mot universitetet för några brister i handläggningen av ärendet. Bland annat har hon inte fått en motivering till ett beslut som universitetet fattade under handläggningen av ärendet.

Anmälan

Doktoranden NN har anmält Uppsala universitet till Universitetskanslersämbetet (UKÄ). Hon har anfört bland annat följande.

Hon blev antagen som doktorand vid institutionen för folkhälso- och vårdvetenskap (IFV) vid Uppsala universitet sommaren 2014, med professor TT som huvudhandledare samt docent PK och docent AR som bihandledare. Under hennes tid som doktorand har hon ibland upplevt brister i handledningen hon fått från TT. Som exempel kan ges att hon har ifrågasatt de planer som TT och doktor ME haft, som sedermera genomfördes, om att genomföra intervjuer i ett landsting som inte omfattats av beslutet från etikprövningsnämnden. Hon har upplevt att försök att diskutera metodfrågor och att hon stått fast vid forskningsetiska principer inte har mottagits väl av hennes huvudhandledare och lett till negativa konsekvenser för henne. Detta ledde tillsammans med fler händelser till att hon tappade förtroendet för TT och att hon hösten 2015 begärde att få byta huvudhandledare. Prefekten Johan Hallqvist lämnade den 20 januari 2016 in en anhållan om byte av handledare till kommittén för utbildning på forskarnivå (KUF). Den föreslagna nye huvudhandledaren var docent AR, sedan tidigare bihandledare. AR har varit inblandad i forskningsprojektet och samarbetat med TT i mer än fem år.

Någon månad senare, den 3 mars 2016, mottog hon ett ordförandebeslut fattat den 26 februari 2016 av KUF:s ordförande, prodekanus Sten Rubertsson. Institutionen skulle inom åtta dagar från att hon mottagit beslutet inkomma med en ny individuell studieplan i ett annat forskningsprojekt om hon inte ville kvarstanna i projektet med nuvarande huvudhandledare. Avsteg från beslutet kunde göras om institutionen inkom med ett nytt förslag på huvudhandledare som kunde ha kommunikation med professor TT samt godkännas av KUF. I beslutet konstaterade Sten Rubertsson att docent AR inte kunde ta uppgiften som huvudhandledare. Ingen motivering till beslutet angavs.

Samma dag som hon mottog beslutet mejlade hon utbildningshandläggaren och bad om att få ta del av de handlingar som låg till grund för beslutet. Några dagar senare bad hon Sten Rubertsson om en motivering till beslutet. Hon bad också om förlängd tid för att inkomma med en ny individuell studieplan samt om en besvärshänvisning. Dessa mejl besvarades aldrig.

Från institutionen fick hon veta att prefekten Johan Hallqvist tillsammans med biträdande prefekten Mats G Hansson inkommit med en redogörelse för ärendets gång på begäran av Sten Rubertsson. I deras skrivelse framkom en mer detaljerad bakgrund till detta ärende och det framgår att det förekommit problem i huvudhandledarens handledning även gällande andra doktorander. Efter att ha tagit del av deras skrivelse förstod hon att TT också blivit ombedd att inkomma med sin version om vad som hänt. Hon försökte hämta ut TTs skrivelse från Sten Rubertsson samt från dekanus Eva Tiensuu Jansson eftersom den inte var diarieförd. Eva Tiensuu Jansson nekade henne detta två gånger med hänvisning till att skrivelserna inte var att betrakta som en allmän handling. Efter att hon en tredje gång begärt att få hämta ut skrivelserna och bett om en besvärshänvisning om hon skulle nekas att hämta ut dem fick hon den mejlad till sig av Sten Rubertsson. I motsats till vad som antyds i TTs skrivelse har hon aldrig spridit eller haft intentionen att sprida resultat från projektet utan TTs tillstånd. KUF har aldrig tagit kontakt med henne för att inhämta hennes synpunkter, varken innan eller efter beslutet gällande anhållan om handledarbyte.

Vad hon förstått kan beslutet som fattas av KUF inte överklagas. Hon begärde därför i stället att få beslutet omprövat i mars 2016. Denna begäran avslogs den 1 april 2016 utan motivering. Därmed anser hon att hon vidtagit alla åtgärder hon kunnat för att KUF ska ta tillbaka sitt beslut.

Institutionen blev ombedd att försöka sätta ihop en ny handledargrupp. Då institutionen misslyckades med att sätta ihop den handledargrupp som TT föreslagit, fick hon muntligt besked från prefekten Johan Hallqvist om att det alternativ som fanns i beslutet, att det kan räcka med att byta huvudhandledare till en som ”kan ha kommunikation” med TT, inte längre var ett alternativ. Det som återstod enligt fakultetsledningen var att avskilja henne från projektet och att institutionen skulle sätta ihop en ny individuell studieplan åt henne i ett annat forskningsprojekt. Hon blev ombedd av Johan Hallqvist att rapportera över hela sin datainsamling för delstudien Reproduktiv livsplan till en annan doktorand som skulle överta datainsamlingen efter henne. Hon rapporterade över datainsamlingen men meddelade prefekten sina invändningar gällande de intellektuella rättigheterna avseende bland annat medförfattarskap och bad dessutom om att få beslutet skriftligt, vilket hon inte fått.

Prefekten Johan Hallqvist har berättat för henne muntligen att han den 21 april 2016 deltagit i ett möte med vicerektor Stellan Sandler, TT samt chefsjuristen för Uppsala universitet, akademiombudsmannen Per Abrahamsson. Hallqvist skulle då ha presenterat ett nytt förslag på en ny huvudhandledare, professor LG, som är en erfaren handledare

utan tidigare koppling till forskningsprojektet eller docent AR. Prefekten kunde inte ge någon förklaring till varför TT medverkade på detta möte. TT ska ha ogillat förslaget på ny huvudhandledare, liksom även vicerektorn Stellan Sandler. Vicerektorn ska ha sagt att det är en ny individuell studieplan i ett annat forskningsprojekt som är det enda alternativet som är aktuellt. Efter detta kontaktade hon Sten Rubertsson och Stellan Sandler för att få besked om detta stämmer. Sten Rubertsson hänvisade till Johan Hallqvist som ”ska ha fått instruktioner om hur detta ska göras”. Hon mejlade Stellan Sandler som hon antar är den som gav Johan Hallqvist ”instruktioner”, och bad om att få besked från honom men han besvarade aldrig detta mejl. Senare, den 28 april 2016, meddelade Johan Hallqvist henne att de enda besluten som är fattade i ärendet är de som fattades av KUF den 26 februari 2016 samt den 1 april 2016.

I hennes individuella studieplan står det att hon skulle delta i en internationell konferens i Helsingfors 2016. Hon har erhållit resebidrag för att delvis finansiera denna resa men TT vill inte ge henne tillåtelse att anmäla sig till konferensen. Prefekten Johan Hallqvist har meddelat att han inte kan ge henne tillåtelse att anmäla sig till konferensen ”eftersom det inte är klart med finansiering, handledning och studieplan”.

NN har vidare anfört följande.

Enligt 6 kap. 28 § högskoleförordningen ska den doktorand som begär det få byta handledare. Ingenstans står det att doktoranden måste byta forskningsprojekt för att få göra det detta, och inte heller ställs det i högskoleförordningen några andra villkor som måste vara uppfyllda för att doktoranden ska få byta handledare, såsom har gjorts av KUF. Det framgår också av 6 kap. 29 § högskoleförordningen att den individuella studieplanen är det rättsligt grundade dokument som ömsesidigt binder både doktorand och universitet. I den individuella studieplanen beskrivs det projekt doktoranden ska arbeta med. Det är rimligt att tolka dessa båda paragrafer så att doktoranden har rätt att byta handledare inom ramen för det projekt man är antagen på. Ändringar i den individuella studieplanen ska ske efter samråd med doktoranden samt handledarna. Institutionen lämnade in en ansökan om handledarbyte, ansökan berörde ingen annan del av den individuella studieplanen. KUF:s ordförande Sten Rubertsson avvisar i sitt beslut inte bara den nya handledarsammansättningen utan fattar även beslut om att institutionen ska inkomma med en ny individuell studieplan med ett annat forskningsprojekt om hon inte vill ha kvar TT som huvudhandledare. Detta utan att först ha samrått med henne eller bihandledarna, trots kravet på detta i 6 kap. 29 § högskoleförordningen.

Att den nya individuella studieplanen skulle vara inne åtta dagar efter att hon delgavs beslutet är dessutom orimligt med tanke på att hon förväntar sig att i så fall vara inblandad i utformningen av studieplanen samt att det oftast tar flera månader att planera och skriva en sådan.

Hon upplever det också som att begäran om byte av handledare i detta fall har behandlats på ett annorlunda sätt än vad som brukar göras. Som framgår av institutionens skrivelse

är detta vanligtvis ett rutinärende, och även när det som i detta fall föreligger en konflikt så brukar ärendet handläggas på institutionsnivå. Här har dock KUF:s ordförande Sten Rubertsson mot praxis själv agerat i ärendet till stöd för TT, vilket kan kopplas ihop med att TT tidigt kontaktade honom för ”att få råd och stöd”.

NN har även anfört följande.

Enligt 20 § förvaltningslagen ska myndighetsbeslut innehålla de skäl som har bestämt utgången. Om de utelämnats bör myndigheten på begäran av den som är part om möjligt upplysa honom om dem i efterhand. Beslutet som fattades den 26 februari 2016 i detta ärende är ett myndighetsbeslut men saknar motivering. Hon har i efterhand begärt att få ta del av handlingar som ligger till grund för beslutet och en motivering men inte fått det. Även beslutet fattat den 1 april 2016 saknar motivering och hon har inte mottagit en sådan trots att hon har begärt det i efterhand.

Enligt den information hon fått del av är det TT som påverkat Sten Rubertsson att inte godkänna AR som huvudhandledare. Ingen motivering ges till på vilka grunder AR inte bedöms kunna fullgöra uppgiften. Baserat på den information hon har fått ta del av är hennes intryck att det är TTs uppfattning om att de inte kan kommunicera baserat på att AR inte gått med på att pressa henne till att bryta mot forskningsetiska principer. Det är orimligt att en forskare och ledare för ett forskningsprojekt ska kunna ställa sådana krav. Det är också synnerligen märkligt att den huvudhandledare som en doktorand av angivna goda skäl inte anser sig kunna arbeta tillsammans med ska få ha ett så stort inflytande över utseendet av nya handledare. Detta kan inte vara i enlighet med stadgandet i 6 kap. 28 § högskoleförordningen. Den utbytt handledaren tilläts delta i det möte där prefekten Johan Hallqvist skulle presentera ett nytt förslag på huvudhandledare för vicerektorn. De båda förslag på nya huvudhandledare som institutionen presenterat har ogillats efter att TT uttryckt att hon inte tycker att de förslagen är bra. Detta stödjer misstanken om att huvudhandledaren som planeras bytas ut har haft ett orimligt inflytande.

Hon har under april månad 2016 mottagit ett muntligt besked om att det möjliga avsteget från beslutet som formulerats inte längre är aktuellt. Att hon blivit tillsagd att rapportera över sin datainsamling och inte längre arbeta med det delarbetet är något som tyder på att det hanterats som att det vore ett faktiskt beslut. Hon har bett om att få detta besked skriftligt från prefekten Johan Hallqvist men inte fått det, trots att det ska ske om parten begär det enligt 21 § förvaltningslagen.

Då ingen ny individuell studieplan har godkänts förutsätter hon att det är den senast godkända studieplanen som fortfarande är den gällande, dvs. studieplanen som godkändes i augusti 2015. I den individuella studieplanen står det att hon ska delta vid European Society of Human Reproduction and Embryology's (ESHREs) konferens i juli i år (2016). Hon har bett om tillåtelse om att få anmäla sig till denna konferens men har inte fått det. Hon anser således att universitetet inte följer sitt åtagande i den gällande individuella studieplanen och därmed bryter mot 6 kap. 29 § högskoleförordningen.

Sammantaget menar hon att hennes ursprungliga individuella studieplan och universitetets skyldigheter enligt denna ska kvarstå oförändrade samt att ett byte av handledare i enlighet med den begäran som skickades till KUF den 20 januari 2016 ska godkännas utan förbehåll.

Universitetskanslersämbetets remiss till universitetet

UKÄ har remitterat NNs anmälan till rektor för Uppsala universitet och anmodat universitetet att yttra sig över anmälan. I remissen har UKÄ anfört att universitetet bör yttra sig särskilt över följande frågor.

1. NN ifrågasätter om hon är tvungen att byta forskningsprojekt vid ett byte av huvudhandledare. Hon tolkar gällande bestämmelser så att doktoranden har rätt att byta handledare inom ramen för sitt forskningsprojekt. Hon anser bland annat att den individuella studieplanen och universitetets skyldigheter enligt denna ska kvarstå oförändrade och att begäran om byte av huvudhandledare ska godkännas utan förbehåll.
 - a) Universitetet bör yttra sig över vad NN har anfört i denna fråga.
 - b) Vad är det som hindrar att NN får fortsätta sin forskarutbildning inom det nuvarande forskningsprojektet med en ny huvudhandledare?
 - c) Vad skulle det innebära för praktiska konsekvenser för NNs möjligheter att genomföra sin forskarutbildning om hon tvingas byta till ett annat forskningsprojekt?
2. NN ifrågasätter också agerandet av ordförande i kommittén för utbildning på forskarnivå (KUF). Hon anser bland annat att ordföranden har agerat till stöd för huvudhandledaren TT. NN ifrågasätter om TT bör ha inflytande över utnämningen av en ny huvudhandledare. NN har också anfört att KUF aldrig har tagit kontakt med henne för att inhämta hennes synpunkter. Universitetet bör mot denna bakgrund yttra sig över KUF:s hantering av begäran om byte av huvudhandledare och vad NN har anfört i denna fråga.
3. NN har även anfört att hon trots begäran inte har fått någon motivering till besluten av KUF. Universitetet bör yttra sig över denna fråga.
4. Enligt NN har universitetet inte samrått med henne inför en ändring av den individuella studieplanen. Universitetet bör yttra sig över denna fråga.
5. Enligt NN har hon också begärt att få ett skriftligt besked av prefekten Johan Hallqvist enligt 21 § förvaltningslagen men inte fått det. Universitetet bör yttra sig över denna fråga.

6. NN anser att universitetet inte har följt sitt åtagande i den individuella studieplanen när det gäller hennes deltagande i en internationell konferens 2016. Universitetet bör yttra sig över denna fråga.

Universitetets yttrande

Rektor har inhämtat ett yttrande från medicinska och farmaceutiska vetenskapsområdet. I yttrandet från vetenskapsområdet anges följande.

Vetenskapsrådets yttrande

Bakgrunden till ärendet

Uppsala universitet har mottagit NNs anmälan om hanteringen av en begäran om byte av huvudhandledare. Universitetet beklagar att detta har tagit ovanligt lång tid att besluta. Målet har varit att finna lösningar som säkerställer det fortsatta avhandlingsarbetet och engagera kompetenta handledare.

NN antogs till utbildning på forskarnivå enligt protokoll i KUF den 10 juni 2014. Utbildningen skulle avslutas med en licentiatexamen på doktorandens egen begäran. Vid antagningen fastställdes den individuella utbildningsplanen.

Den 9 februari 2015 beviljades huvudhandledaren TT medel av ALF-nämnden för en vårdforskningsdoktorand, gällande det projekt som doktoranden redan påbörjat.

NN antogs den 25 augusti 2015 till utbildning på forskarnivå med doktorsexamen som mål. En ny individuell studieplan omfattande fyra års heltidsstudier, samt med delvis nya kurser och delvis nya konferenser angivna, fastställdes vid antagningen.

En anmälan om byte av huvudhandledare inkom till kansliet för medicin och farmaci den 27 januari 2016. Ett beslut om en handlingsplan för ärendet fattades den 26 februari 2016 genom ordförandebeslut i KUF.

En begäran från NN om omprövning av beslutet den 26 februari 2016 inkommer till områdesnämnden den 21 mars 2016. Ärendet överlämnades till KUF den 5 april 2016.

En ny anhållan om byte av huvudhandledare inkom till kansliet för medicin och farmaci den 9 maj 2016.

Den tilltänkte huvudhandledaren avsåg sig uppdraget innan beslut fattades. Den tilltänkte nye biträdande handledare utsågs inte. Ordförande i KUF meddelade den 12 maj 2016 en ny handlingsplan i ärendet till institutionens företrädare.

En ny anhållan om byte av huvudhandledare inkom den 22 juni 2016.

Beslut om en ny huvudhandledare, två nya biträdande handledare samt en ny forskningsplan fattades den 27 juni 2016. Beslutet innebar en revidering av den individuella studieplanen och ny individuell studieplan gäller från detta datum.

När det gäller de specifika frågorna har universitetet anfört följande.

Byte av forskningsprojekt

Universitetet ser den individuella studieplanen (ISP) som ett levande dokument. ISP ska utvärderas årligen och revideras så snart förutsättningarna för doktorandprojektet ändras på något sätt; till exempel genom ett handledarbyte. I det aktuella fallet byggde avhandlingsprojektet på den tidigare huvudhandledarens externfinansierade forskningsprojekt. I och med att konflikt uppstått mellan denna handledare och doktoranden, bedömde universitetet slutligen att en fortsatt verksamhet för doktoranden i handledarens externfinansierade projekt inte var möjlig. Vidare noterar universitetet att doktoranden uppfattar ISP:n som ett statiskt dokument. Universitetet kommer att intensifiera sina ansträngningar att informera både doktorander och handledare om vikten av att använda ISP:n som det dokument som det är tänkt att vara. Universitetet hoppas att doktoranderna ska uppleva en trygghet i att forskningsplanen kan revideras, när så behövs.

Som framgått ovan ingick doktorandens forskningsprojekt i den tidigare handledarens externfinansierade projekt. Universitetet bedömer att denna handledare har ansvaret att driva projektet och detta kan inte överlåtas på andra.

NN kan fortsätta sin utbildning på forskarnivå inom det nuvarande projektet såtillvida att hittills påbörjade arbeten (tre stycken) kommer att kunna ingå i den tänkta sammanläggningsavhandlingen. Den ändring som följer av bytet av handledare och nya frågeställningar avser resterande tid för utbildningen på forskarnivå i enlighet med den reviderade ISP:n. Den förändring av forskningsplanen som gjorts är en anpassning till de nya handledarförhållandena och ett sätt att säkerställa att doktoranden får tillgång till kvalitativ handledning.

Universitetet bedömer med utgångspunkt från den reviderade ISP:n och den nyrekryterade handledarkonstellationen att avhandlingsarbetet kommer att kunna genomföras på ett tillfredsställande sätt.

Hanteringen av anmälan om byte av huvudhandledare

Det första försöket att hitta en ny handledarkonstellation syftade till att försöka behålla hela forskningsplanen intakt så att doktoranden skulle kunna fortsätta med så liten förändring som möjligt. Det var då naturligt att den i projektet mest insatta personen, den avgående huvudhandledaren TT, tillika "principal investigator" för projektet, deltog i arbetet med att hitta en ny huvudhandledare med rätt kompetens. Vid det senare beslutet om ny huvudhandledare har den tidigare huvudhandledaren inte tillfrågats.

Ordföranden i KUF blev kontaktad av TT som uttryckte sina bekymmer. Ordförande bad då henne skriva ner sin redogörelse (som inkom den 10 februari 2016) och kontaktade även prefekten vid den berörda institutionen för att få dennes syn på saken skriftligt. Prefektens skrivelse inkom den 21 februari 2016. Allt detta gjordes i ett försök att få en överblick över vad saken gällde för att se på vilket sätt områdesledningen kunde bistå i ärendet.

Universitetet menar att KUF i första hand har att se till att utbildningen på forskarnivå håller hög kvalitet genom att säkerställa bra projekt och kompetenta handledare.

Den oenighet som förelåg mellan huvudhandledaren och doktoranden och som resulterade i att doktoranden beslutade att byta handledare är i första läget en arbetsmiljöfråga och ska hanteras av arbetsgivarens representant, det vill säga prefekten, vid institutionen.

Ordföranden kunde, genom prefektens skrivelse den 21 februari 2016, notera att doktoranden hade stöd och hjälp av institutionens personalsamordnare med flera. Ordföranden hade en första kontakt med doktorandombudsmannen den 7 mars 2016 för att avtala tid. Under det möte som sedan kom till stånd den 4 april 2016 kunde ordföranden även här konstatera att doktoranden hade tillgång till stöd och hjälp. Tyvärr blev doktorandombudsmannen sjuk vilket till del har bidragit till tidsutsträckningen i detta ärende.

KUF beklagar att doktoranden har känt sig åsidosatt av dess agerande men menar att de uppkomna arbetsmiljöfrågorna ändå bäst hanterades av den expertis som fanns att tillgå vid institutionen.

Motiveringen av besluten

Universitetet ber om ursäkt för att ett beslut som uppfattas som negativt för doktoranden har expedierats utan motivering.

Samråd inför ändringen av den individuella studieplanen

Universitetet beklagar att doktoranden inte känner sig delaktig i ändringen av ISP:n, men menar att det av prefektens skrivelse framgår att det har funnits en kontinuerlig dialog vid institutionen och att projektets utformning och handledning har diskuterats i närvaro av doktoranden.

Besked enligt 21 § förvaltningslagen

Universitetet ser inte att prefekten skulle kunnat fatta något beslut eller fungerat som avsändare av besked kring de frågor som doktoranden anför.

Deltagande vid konferensen

Universitetet anser att huvudhandledaren har det yttersta ansvaret för den vetenskapliga kvaliteten i doktorandprojektet. Doktoranden har vid ett tidigare tillfälle (tillgodoräknat den 1 december 2014) deltagit i en internationell konferens angiven i ISP:n som

fastställdes den 25 augusti 2015. Mot bakgrund av all det ska föreligga progression i utbildning på forskarnivå bör man förvänta sig att kravet på kvalitet kan vara högre vid nästa tillfälle en doktorand ska delta i internationell konferens.

Avslutande synpunkter

Uppsala universitet beklagar djupt att ett byte av huvudhandledare på ett olyckligt sätt utvecklades till en mycket omfattande och komplicerad procedur. Vetenskapsområdet för medicin och farmaci ska därför inleda ett arbete med att förtydliga det regelverk som finns kring byte av handledare och de rekommendationer och handlingsplaner som finns för de fall då oenighet eller osämja uppstår mellan doktorand och handledare.

Tillägg från rektor

Rektor har i sitt yttrande till UKÄ tillagt följande utöver vad vetenskapsområdet har anfört ovan. Beträffande fråga 3 i Universitetskanslersämbetets remiss kan de aktuella besluten anses falla in under 20 § första stycket 2 förvaltningslagen, dvs. skälen för beslutet får helt eller delvis utelämnas. Enligt 20 § andra stycket förvaltningslagen borde dock NN ha upplysts om skälen i efterhand då hon begärde motivering av besluten. Vad gäller fråga 5 synes NNs begäran om ett skriftligt besked från prefekten avse ett icke-fattat beslut. Någon underrättelse om beslut enligt 21 § förvaltningslagen har därför inte varit möjlig att ge. Rektor vill i likhet med medicinska och farmaceutiska vetenskapsområdet beklaga tidsutdräkten för behandlingen av NNs begäran om byte av handledare.

Synpunkter från NN

NN har kommenterat universitetets yttrande och anfört bland annat följande. Hon ifrågasätter universitetets uppgift att huvudhandledaren avsåg sig uppdraget innan beslut fattades. TT uppmanade henne att bortse från etikprövningsnämndens regler och det är uppseendeväckande att områdesledningen betraktar oenigheten som en arbetsmiljöfråga. Den individuella studieplanen utgör ett rättsligt bindande kontrakt mellan doktoranden och universitetet. Den nya individuella studieplanen har fastställts av KUF utan hennes godkännande och utan hennes underskrift. Universitetet ger inte någon förklaring till varför ordföranden inte efterfrågade hennes synpunkter innan han fattade sitt beslut, trots att TT ombads att inkomma med synpunkter innan beslutet. Att Uppsala universitet inte inhämtat ena partens synpunkter innan beslut, försvårat uthämtning av offentliga handlingar, utelämnat motiveringar av beslut, även när dessa i efterhand efterfrågats samt agerat efter handledarens önskemål när det funnits andra lämpligare handlingsalternativ ger ett sammantaget intryck av att man upprätthåller och försvarar en kultur där underhandskontakter får ske mellan en part i en pågående konflikt och den som ska utföra sitt tjänsteåliggande i enlighet med förvaltningslagen. Man tar uppenbarligen inte heller frågor om oredlighet och god sed i forskning på det allvar de förtjänar.

Universitetskanslersämbetets bedömning

Universitetskanslersämbetets uppgift och avgränsning av ärendet

UKÄ har bland annat till uppgift att utöva tillsyn över universitet och högskolor. Ett syfte med tillsynen är att värna om enskilda individers rättigheter genom att kontrollera att universitet och högskolor följer de lagar och förordningar som gäller för verksamheten. UKÄ utreder dock inte frågor som ska utredas av andra myndigheter.

Enligt NNs anmälan ska det i det aktuella forskningsprojektet bland annat ha genomförts intervjuer i ett landsting som inte omfattades av ett beslut av etikprövningsnämnden. Frågor om etikprövning av forskning faller dock inte inom UKÄ:s tillsynsansvar. Det är Centrala etikprövningsnämnden som har tillsyn över efterlevnaden av lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor. UKÄ kommer därför inte att utreda denna fråga vidare.

NN har även nämnt frågan om oredlighet i forskning. UKÄ har dock inte till uppgift att utreda frågor om oredlighet i forskning. Av 1 kap. 16 § högskoleförordningen (1993:100) följer att det är Uppsala universitet som ska utreda en misstanke om oredlighet i forskning. UKÄ utreder inte heller denna fråga vidare.

Bytet av forskningsprojekt

Författningsbestämmelser

Enligt 6 kap. 28 § högskoleförordningen ska det för varje doktorand utses minst två handledare. En av dem ska utses till huvudhandledare. Doktoranden har rätt till handledning under utbildningen så länge inte rektor med stöd av 6 kap. 30 § samma förordning beslutar att doktoranden inte längre ska ha rätt till handledning och andra resurser för utbildningen. En doktorand som begär det ska få byta handledare.

Av 6 kap. 29 § högskoleförordningen framgår att det för varje doktorand ska upprättas en individuell studieplan. Planen ska innehålla högskolans och doktorandens åtaganden och en tidsplan för doktorandens utbildning. Planen ska beslutas efter samråd med doktoranden och hans eller hennes handledare. Den individuella studieplanen ska regelbundet följas upp och efter samråd med doktoranden och hans eller hennes handledare ändras av högskolan i den utsträckning som behövs. Utbildningstiden får förlängas bara om det finns särskilda skäl för det. Sådana skäl kan vara ledighet på grund av sjukdom, ledighet för tjänstgöring inom totalförsvaret eller för förtroendeupdrag inom fackliga organisationer och studentorganisationer eller föräldraledighet.

Universitetskanslersämbetets överväganden

NN har begärt att få byta huvudhandledare inom utbildningen på forskarnivå. Hon anser att hon har rätt att byta handledare inom ramen för det forskningsprojekt som hon har deltagit i. Hon har bland annat hänvisat till bestämmelserna i 6 kap. 28 och 29 §§ högskoleförordningen samt till sin tidigare individuella studieplan från 2015.

UKÄ konstaterar att en doktorand har rätt att byta handledare enligt 6 kap. 28 § högskoleförordningen. Någon rätt för doktoranden att själv välja handledare i denna situation kan

dock inte anses föreligga. Rätten att byta handledare är i praktiken också underkastad de begränsningar som följer av det ämne som doktoranden är antagen till, tillgången till kompetent personal och andra faktiska förhållanden (jfr Överklagandenämnden för högskolans beslut 2006-03-17, reg.nr 451-462-05, samt Högskoleverkets rapport 2008:5 R *Fakultetsnämndernas tillsyn över utbildningen på forskarnivå ur ett rättssäkerhetsperspektiv*, s. 65).

Det är universitetet, i detta fall kommittén för utbildning på forskarnivå (KUF), som ytterst bestämmer vem som ska utses till ny huvudhandledare för NN. Som redovisats måste universitetet i den uppkomna situationen ta hänsyn till tillgången till kompetent personal och de faktiska förhållandena i ärendet, bland annat när det gäller det aktuella forskningsprojektet. UKÄ anser därför att universitetet inte varit förhindrat att ta upp frågan om NNs fortsatta medverkan i forskningsprojektet när hon ansökte om handledarbyte. Därmed finns det inte heller skäl att kritisera universitetet för att KUF inhämtade synpunkter från dåvarande huvudhandledaren TT under handläggningen av ärendet.

NN har åberopat sin tidigare individuella studieplan från 2015 till stöd för att hon ska få kvarstå i det aktuella forskningsprojektet. Hon anser att planen utgör ett rättsligt bindande kontrakt mellan doktoranden och universitetet. UKÄ konstaterar att en individuell studieplan visserligen är ett viktigt dokument inom utbildningen på forskarnivå. Men en individuell studieplan är inte ett avtal mellan lärosätet och doktoranden. En individuell studieplan fastställs genom ett beslut av lärosätet. Det är lärosätet som ansvarar för att en individuell studieplan upprättas och beslutas. Redan av bestämmelsen i 6 kap. 29 § högskoleförordningen framgår att en individuell studieplan ska ändras av lärosätet i den utsträckning som behövs. Visserligen framgår av samma paragraf att den individuella studieplanen ska beslutas efter samråd med doktoranden och hans eller hennes handledare. Detta ska dock inte tolkas som att doktoranden ovillkorligen måste samtycka till studieplanen (se t.ex. *Granskning av individuella studieplaner för doktorander*, Universitetskanslersämbetets rapport 2015:23, s. 12). Högskolan ska fastställa den individuella studieplanen även om doktoranden underlåter att medverka till upprättandet av studieplanen (jfr t.ex. Överklagandenämnden för högskolans beslut 2001-08-22, reg.nr. 49-229-01). UKÄ anser därför att innehållet i den individuella studieplanen från 2015 inte har någon avgörande betydelse för frågan om NNs fortsatta deltagande i det aktuella forskningsprojektet. Universitetet har inte heller varit förhindrat att ta upp frågan om en revidering av den individuella studieplanen när hon ansökte om handledarbyte.

Genomförandet av det aktuella forskningsprojektet regleras inte av högskoleförordningens bestämmelser. Av utredningen framgår att forskningsprojektet finansieras genom externa bidrag och att det är TT som är huvudansvarig (principal investigator) för projektet. Universitetet har i sitt yttrande uttryckt att det är den tidigare huvudhandledaren TTs forskningsprojekt. Av handlingarna framgår bland annat att universitetets och landstingets gemensamma ALF-nämnd har tilldelat TT ett "vård doktorandbidrag" av s.k. ALF-medel.

Universitetet har bedömt att ett fortsatt deltagande i forskningsprojektet inte längre är möjligt för NN på grund av konflikten med TT. Universitetet har mot denna bakgrund utsett en ny huvudhandledare för NN och beslutat om en reviderad individuell studieplan utifrån de nya förutsättningarna. Enligt UKÄ:s bedömning strider inte universitetets agerande mot 6 kap. 28 § högskoleförordningen eller någon annan bestämmelse i högskoleförordningen. UKÄ kan i övrigt inte ha några synpunkter på de överväganden som universitetet har gjort när det gäller möjligheterna för NN att delta i forskningsprojektet. Inte heller kan UKÄ ha några synpunkter på universitetets val av ny huvudhandledare.

Sammanfattningsvis finner UKÄ inte skäl att kritisera universitetet för att NN inte fick kvarstå i det aktuella forskningsprojektet vid bytet av huvudhandledare.

Kommunikation inför KUF:s beslut den 26 februari 2016

Enligt 17 § förvaltningslagen (1986:223) får ett ärende inte avgöras utan att den som är sökande, klagande eller annan part har underrättats om en uppgift som har tillförts ärendet genom någon annan än honom eller henne själv och han eller hon har fått tillfälle att yttra sig över den, om ärendet avser myndighetsutövning mot någon enskild. Myndigheten får dock avgöra ärendet utan att så har skett, bland annat om ärendet rör tjänstetillsättning, antagning för frivillig utbildning, betygssättning, tilldelning av forskningsbidrag eller något jämförbart.

NN har ifrågasatt varför hon inte fått del av TTs skrivelse till KUF:s ordförande och fått möjlighet att lämna synpunkter innan ordföranden fattade sitt beslut den 26 februari 2016. Universitetet har inte bestritt NNs uppgifter om att hon inte fått ta del av TTs skrivelse innan beslutet.

Ett ärende om byte av handledare får anses innefatta myndighetsutövning mot doktoranden. UKÄ anser att den aktuella skrivelsen från TT är en sådan uppgift i ärendet som faller in under kravet på kommunikation enligt 17 § förvaltningslagen. Det aktuella ärendet avser enligt UKÄ:s mening inte heller någon sådan ärendetyp som är undantagen kommunikeringskravet. Kravet på att kommunicera uppgifter enligt 17 § förvaltningslagen gäller dock bara inför slutliga beslut av en myndighet. Det beslut som fattades av KUF:s ordförande den 26 februari 2016 kan inte anses ha varit ett slutligt beslut i ärendet om byte av handledare. Universitetet har därför formellt inte varit skyldigt att underrätta NN om TTs skrivelse enligt 17 § förvaltningslagen. Att kommunikationskravet är knutet till ärendets avgörande innebär dock inte att en myndighet utan vidare kan underlåta kommunikation på ett tidigare stadium av ärendet. De skäl som talar för kommunikation före ett ärendes avgörande kan göra sig gällande också till exempel vid interimistiska eller preliminära beslut, dvs. beslut som innebär att myndigheten provisoriskt tar ställning i saken (jfr Hellners & Malmqvist, *Förvaltningslagen med kommentarer*, 3 uppl. s. 196–197). Med hänsyn till ärendets karaktär anser UKÄ att universitetet borde ha gett NN möjlighet att lämna synpunkter på TTs skrivelse innan ordföranden fattade sitt beslut.

Även om NN senare fick en kopia av skrivelsen kan universitetet inte undgå kritik för det inträffade.

Motiveringen av besluten

Av 20 § förvaltningslagen framgår att ett beslut varigenom en myndighet avgör ett ärende ska innehålla de skäl som har bestämt utgången, om ärendet avser myndighetsutövning mot någon enskild. Skälen får dock utelämnas helt eller delvis i ett antal uppräknade fall, bland annat om beslutet rör tjänstetillsättning, antagning för frivillig utbildning, betygssättning, tilldelning av forskningsbidrag eller något jämförbart. Har skälen utelämnats, bör myndigheten på begäran av den som är part om möjligt upplysa henne eller honom om dem i efterhand.

NN har anfört att KUF:s beslut den 26 februari respektive omprövningsbeslutet den 1 april 2016 saknat motivering och att hon inte heller fått någon motivering till besluten i efterhand. Universitetet har i sitt yttrande bett om ursäkt för att ett beslut som är negativt för doktoranden har expedierats utan motivering. UKÄ konstaterar för sin del att motiveringsskyldigheten enligt 20 § förvaltningslagen bara gäller slutliga beslut, dvs. ett ärende varigenom en myndighet avgör ett ärende i sak. Som redovisats tidigare bedömer UKÄ att KUF:s beslut den 26 februari 2016 inte varit ett slutligt beslut i ärendet. Någon formell skyldighet enligt 20 § förvaltningslagen att motivera beslutet har därför inte funnits. Det innebär dock inte att en myndighet fritt kan låta bli att ange skälen för beslut som fattats under beredningen (jfr Hellners & Malmqvist s. 234). I likhet med rektor anser UKÄ att universitetet åtminstone borde ha upplyst NN om skälen för besluten då hon begärde en motivering i efterhand. Universitetet kan inte undgå kritik för bristen på motivering.

Samråd med doktoranden inför revideringen av den individuella studieplanen
NN har i sin anmälan till UKÄ anfört att universitetet inte har samrått med henne enligt 6 kap. 29 § högskoleförordningen inför ändringen av den individuella studieplanen.

Universitetet har i sitt yttrande beklagat att hon inte känt sig delaktig i ändringen av den individuella studieplanen. Universitetet menar dock att det har funnits en kontinuerlig dialog vid institutionen och att projektets utformning och handledning har diskuterats i närvaro av doktoranden. NN har i sitt kompletterande yttrande till UKÄ invänt att båda parter måste vara överens och att den nuvarande individuella studieplanen, som drevs igenom av områdesledningen i juni 2016, fastställdes av KUF utan hennes godkännande och utan hennes underskrift.

Bestämmelsen i 6 kap. 29 § högskoleförordningen innebär ett krav på samråd med doktoranden innan lärosätet beslutar om en ändring av den individuella studieplanen. Som UKÄ redovisat ovan ska dock bestämmelsen inte tolkas som att doktoranden ovillkorligen måste samtycka till en revidering av den individuella studieplanen. Lärosätet ska fastställa den individuella studieplanen även om doktoranden underlåter att medverka till upprättandet av planen. Att NN inte har godkänt revideringen av sin individuella studieplan har därför inte varit avgörande i sammanhanget. I övrigt får

utredningen anses visa att det förekommit vissa kontakter mellan institutionen och NN innan revideringen av planen. UKÄ anser samtidigt att samrådet med doktoranden hade kunnat dokumenteras bättre av universitetet. För det fall en doktorand inte samtycker till den individuella studieplanen bör detta framgå av studieplanen, till exempel genom en notering om att samråd har skett men att doktoranden inte samtycker till innehållet (jfr *Granskning av individuella studieplaner för doktorander*, s. 12). Det har dock inte framkommit tillräckliga skäl för UKÄ att kritisera universitetet i denna del.

Övriga frågor

Av 21 § förvaltningslagen framgår att en part i vissa fall har rätt att få en skriftlig underrättelse från en myndighet om innehållet i ett beslut varigenom myndigheten avgör ärendet. I anmälan har NN anfört att hon begärt men inte fått ett skriftligt besked av prefekten enligt 21 § förvaltningslagen. Universitetet anser att prefekten inte skulle kunna ha fattat något beslut eller fungerat som avsändare av besked kring de frågor som NN har tagit upp. Rektor har tillagt att NNs begäran synes avse ett icke-fattat beslut. Någon underrättelse om beslut enligt 21 § förvaltningslagen har därför inte varit möjligt att ge, enligt rektor. UKÄ anser inte att utredningen visar att universitetet har agerat felaktigt utifrån reglerna i 21 § förvaltningslagen.

Vad NN har anfört i övrigt i ärendet föranleder inte något uttalande av UKÄ.

Med dessa delvis kritiska besked avslutas ärendet.

Beslut i detta ärende har fattats av tf. myndighetschefen Annika Pontén efter föredragning av biträdande chefsjuristen Mikael Herjevik i närvaro av chefsjuristen Christian Sjöstrand och chefsassistenten Agnes Ers samt kommunikátören Kristin Wengerholt.

Annika Pontén

Mikael Herjevik